

«КОНСТИТУСИЙА ЩЦГУГУНДА ГАНУНВЕРИЖИЛИК БОШЛУГЛАРЫ ПРОБЛЕМЛЯРИ»

1.2

Азярбайжан алимләри тяряфиндян щцгугда бошлуг аллайышы дедикдә, щцгугун цуми нормасында юз яксини тапмыш мңнасибытин конкрет щцгуг нормасы илия тянзимлянмясиси баша дңшләр. «Ганунверижилик бошлуу» термини мәлум дяржядя шартидир, беля ки, «техники» адландырылан бошлуглар да ганунверижилик гайдасында долдуруулур. Бу мянада, щяр-щансы бир бошлуг ганунверижилик бошлуглары сырасына аид едиля биляр. Бунунла йанаши, бу терминин истифада едилмәсиси аналоэйя йолу илия арадан галдырылан бошлугларын даща дягиг гейд едилмәсия имкан йарадыр.

Бизим елми доктринада щцгугдакы щагиги вя уйдурма бошлугларла йанаши, ллкин вя сонракы бошлуглар да тядгиг едилтир. Бязиляри щцгугда мягсядли бошлуглар да эюрцрляр. Йяни, ганунверижи биляркән онун нязарятинде олан мясялянин щялл едилмәсии заманын вя тяжрбяниң ющдясиня гойулмасы мягсядиле ачыг сахламышдыр.

1.3

Азярбайжан Республикасының Конститусийа Мяшкямяси конститусийа нязарятини щайата кечирян мяшкямя органы олараг, цуммияжбури характер дашыйан вя тез-тез нормативлийя малик гярарлар гябул етмая имкан верян хүсуси характерли дювлят-щакимийят сялашийятляриня маликдир. Щазыркы щалда сющбят йалныз Конститусийа Мяшкямясинин мцвафиг норматив актын мцддяларыны конститусийайа уйын олмайан елан етдийи «негатив щцгугайаралыжылындан» эетмир, Мяшкямя бязян йцксяк щцгуги гцввяси олан норматив характерли щцгуги мювгеляр формалашдырмагла, позитив ганунверижи гисминде дя чыхыш едир. «Негатив щцгугайаралыжылы» просесинде Конститутусийа Мяшкямясинин щцгуги мювгеляринин ифада олунмасы чярчивясинде садяжя конкрет щцгуг нормасынын конститусийа уйынлуу барядя мясяляйя жаваб верилмир, щымчинин, Конститусийа Мяшкямясинин нязардян кечирдийи, щям негатив, щям дя позитив щцгугайаралыжылында мювжуд олан зидийят вя мңнагишилярин конститусийа-щцгуги щялли тягдим олунур. Бир сыра щалларда Конститусийа Мяшкямяси гцввясиия эюря Конститусийанын юзця бярабяр олан норматив характерли йени мцддялар йаратмагла, щцгугайаралыжы функсийалар йериня йетирир вя бунунла щям дя позитив ганунверижи гисминде чыхыш едир. Диэр тяряфдян, гцсурлу щцгуг нормаларыны щцгуг системинде чыхармагла, о, беля десяк, негатив, йаход «инкар едян» ганунверижи ролунда «олмаа гадирдир». Беляликля, Конститусийа Мяшкямяси юз фялийяти илия Конститусийаны дяйишмядян, онун мязмунуну эенишляндир. Нятижядя нормаларын Конститусийа Мяшкямясинин вердийи изашлардан айрылыгда бирбаша тятбиги ээтдикжя даща да мцмкңсиз олур.

2.1

Щцгугун ясас мянбайи ганунверижилик актлары вя диэяр норматив актлардыр. Азярбайжан Республикасынын 1995-жи ил тарихли Конститусийасына ясасян, ганунверижилик системи ашыңдақы норматив-щцгуги актлардан ибаратдир: 1) Конститусийадан; 2) реферумла гябул едилян актлардан; 3) ганунлардан; 4) сярянжамлардан; 5) Азярбайжан Республикасы Назирляр Кабинетин гярарларындан; 6) мяркязи ижра щакимийяты органларынын норматив актларындан. Азярбайжан Республикасынын тяряф чыхдыры бейнелхалг мцгавилялар, - юлкяни ганунверижилик системинин айрылмаз щиссиясидир. Нахчыван Мухтар Республикасында щамчинин, бу Республиканын Конститусийасы вя ганунлары, онун Назирляр Кабинетинин гярарлары да щцгуги гцввайя малиқдирлар. Нахчыван Мухтар Республикасынын ганунверижилик системи Азярбайжан Республикасынын ганунверижилик системиня уйын олмалыдыр. Йерли ижра щакимийяты органлары, юз сялашшийятляри дахилиндя ганунверижилик системиня дахил олан актлара зидд олмайан норматив характерли актлар гябул едя биляр.

Азярбайжан щцгуг системинде аді ганунларла йанаши, Конститусийаны тамамлайан конститусийа ганунлары да мювжуддуру. Бу ганунлар Парламент цзвляринин 95 сяс чохлую илия гябул олуңур.

Азярбайжан елми доктринасында Конститусийа бошлуглары олмайан щцгуг кими гябул едилмир.

2.2

Азярбайжан Республикасынын Конститусийасы – мцасир Азярбайжанын дювлет гурулушунун фундаментидир. Юлкяни ясас гануну 12 ноябр 1995-жи ил тарихинде референдум йолу илия гябул едилмишdir вя 156 маддядын ибаратдир. Конститусийа Мяңкямяси Конститусийанын алилийини тямин етмякля онун гаранты кими чыхыш едир.

Конститусийа Мяңкямяси юлкя ганунлары, юлкя Президентинин сярянжамлары, Парламентин гярарлары, Назирляр Кабинетинин гярар вя сярянжамлары, мяркязи ижра щакимийяты органларынын норматив щцгуги актлары, бялядийя актлары, мяңкямя актлары, гцввайя минмяши дювлетляраасы мцгавилялари, щюкумтляраасы мцгавилялари, еляжя дя, Нахчыван Мухтар Республикасынын Конститусийасы, онун Парламентинин вя Назирляр Кабинетинин гярар вя сярянжамлары кими щцгуги актларын конститусийайа уйнулдууңу йохламаг йолу илия конститусийа нязарятини щайата кечирир.

Азярбайжан Республикасы Конститусийа Мяңкямясинин гярарлары илия Азярбайжан Конститусийасынын нормалары конкретлешдирилир вя шярщ едилир. Конститусийа Мяңкямяси ганунверижилийин мцхтилиф саңяляринин тякмилляшдирилмасиня вя инкишафына имкан йаратмагла, позитив конститусийа щцгугу формалашдырыр.

Конститусийа бошлугларын долдуруулмасы ццн бейнәлхалг нормалардан истифадя олунмасыны нязардя тутур. Конститусийанын 148-жи маддясиня уйун олараг, Азярбайжанын тяряфдар чыхдыны бейнәлхалг мңгавилялар юлкянин ганунверижилик системинин айрылмаз тяркиб щиссиясидир. Мювжуд ганунверижиликтә бошлуг олдуу щалларда мяшкямя тяряфиндян бейнәлхалг мңгавиля нормаларынын тятбиги барядя мясыля щялл едиляркян, бейнәлхалг мңгавилянин гайдалары дахили ганунверижилийя мңнасибятдя цстциллүй маликдир (маддя 151).

Азярбайжан Конститусийасында Конститусийа Мяшкямясинин щүгүги тянзимлямдяки бошлугларын (ганунверижилик бошлугларынын) конститусийайа уйунлууну тядгиг етмаси вя гийматляндирмаси барядя мңддя якс олунмайыб. Азярбайжан Конститусийасында ганунверижилик бошлугларынын тядгигинин хүсуси проседурасы нязардя тутулмур.

2.3

Бир сыра щалларда Конститусийа Мяшкямяси гануну вя йа онун айры-айры мңддяларыны ляяв етмямакля, йени ганунун гябулу ццн кифайят гядяр вахт тядгим едир. Конститусийа Мяшкямясинин конкрет иша бахылмасы заманы ифадя етдий щүгүги мювгеляри йалныз щямин ишин щялли ццн дейил, щячинин, бүтцн аналои щүгүги щаллар ццн мяжбуридир ки, бу да бошлуун долдуруулмасы демякдир.

Азярбайжан Конститусийасында Конститусийа Мяшкямясинин ганунверижилик бошлугларыны *експлисис* тядгиг етмак сялашийяти эюстярилмайыб. Ейни заманда, Конститусийа бу вя йа диэяр щүгүг нормасыны шярщ етмакля, щабеля негатив ганунверижилик йолу илия ганунверижилик бошлугларынын имплисит тядгигини нязардя тутур.

Юз фяалийяти просесинде Конститусийа Мяшкямясинин щүгүги мювгеляри йараныб. Норматив актын конститусийайа уйун щесаб едилмайди щалда, щүгүги тянзимлямдя бошлуг йараныр вя Конститусийа Мяшкямяси бирбаша Конститусийаны тятбиг едир. Лакин ижтимаи мңнасибеттариин хүсусийятляриндян асылы олараг, Конститусийанын бирбаша тятбиги щеч дя щямиша мңмкң дейилдир. Буна эюря дя щүгүги тянзимлямдя йараныш бошлугларын мңмкң гядяр тез бир заманда арадан галдырылмасы ганунверижилик органнларынын вязифясидир.

2.4

Конститусийа Мяшкямяси щаггында» Ганун Конститусийа Мяшкямясинин негатив вя позитив ганунайрадыжылыны вя ганунларын мңддяларынын шярщ едилмаси йолу илия, бошлугларын щүгүги тянзимляниясинин юйрянилмаси вя гийматляндирмаси сялашийятлярини нязардя тутур.

Тяжрбя эюстярдий кими, Конститусийа Мяшкямяси Конститусийанын шярщини едиляркян, конститусийа тянзимлямасинде бошлугларын позитив тамамланмасыны щайата кечирир. Азярбайжан Республикасынын Конститусийа Мяшкямяси нянки Конститусийанын, еляжя дя ганунлар вя диэяр норматив актларын шярщ едилмаси

щүгугуна маликдир. Азярбайжан Республикасынын ганунларынын вя Конститусийасынын шярщ едилмаси, хүсуси ижраат гайдасында щайата кечирилир. Конститусийанын вя ганунларын шярщ едилмаси сялашийятляриня гайыдараг, Конститусийа Мяңқамяси бошлуг ашкар едяркян вя йа бошлууун онун гярап гябул едяркян йаранмасы нятижасинде позитив ганунверижи сялашийятляри щайата кечирир. Мяңқамя йалныз юз сялашийятляри дахилинде шярщ едилян норманы йени мязмунла тамамлайараг, щүгүйаранмасында иширак едир. Гейд етмяк важибидир ки, якс олунмайан, лакин бошлууун тамамланмасы вя шярщ едилмаси просесинде ялдя олунан йени мцддялар шярщ едилян норманын изашында якс олуна биляр. Бу бизим зяннимизжя, юз нювбясинде шярщ едилян актларын щүгүг мянбаяиня аид едилмасиня имкан верир. Бу актлар, сявиийаси Конститусийанын сявиийасиня уйъун олан вя ганунверижилийин мцкяммайл олмадыбы шярайтдя бошлуу арадан галдыра билян васитя кими танынан йцксяк щүгүгى гүввияյ маликдирляр.

4.1

Конститусийа Мяңқамяси шахси щүгугла ялагядар ишин щялл едилмаси просесинде бошлуг мцяйян етдийи тягдирдя, бирбаша Конститусийанын 147.2 вя 149 маддяларында истинад едир, щансылардакы «Конститусийа ян йцксяк щүгүг гүввияя малик олдуундан, ганунлар вя диэр щүгүг актлар, Президентин сярянжамлары, Назирлар Кабинетинин гярарлары, мэркязи вя йерли ижра щакимийяты органларынын актлары Азярбайжан Республикасынын Конститусийасына зидд олмамалыдыр.... Конститусийайа зидд олан ганунлар вя алтганун актлары мяңқамялар вя диэр ганунтятбигедянлар тяряфиндян тятбиг едиля билмяз». Лакин, инсан щүгүглары илия ялагядар конкрет ишлярин баҳылмасы заманы, мцвафиг мцнасибятляри тянзимляйян нормаларын мювжуд олмадыбы тягдирдя, Конститусийа Мяңқамяси конкрет щалда Конститусийайа мцнасибятдя цстцнлций малик олан (*ад ўзож*) бейнялхалг щүгүгун нормаларына бирбаша истинад едир.

16 феврал 1999-жу илдя «Бакы шяштар Халг Депутатлары Совети Ижраийя Комитясинин гярарынын ляйв едилмаси щагында» Бакы шяштары ижра щакимийяты башчысынын сярянжамы илия ялагядар щакимийятляр арасында сялашийятлярин бүлцнмасиня даир мцбащиш щагында мясяля барясинде Конститусийа Мяңқамяси цуми щакимийят сялашийятляринин бүлцнмаси илия ялагядар жами бир гярап гябул етмишdir.

Конститусийа Мяңқамяси, Бакы шяштары ижра щакимийяты башчысынын сярянжамынын Конститусийанын щакимийят бүлэцсц принципи илия ялагядар бир сыра мцддяларына зидд олдуу нятижасиня эялмишdir. Конститусийанын 7-жи маддясинде дейилир ки, «Азярбайжан Республикасында дювлөт щакимийяты щакимийятлярин бүлцнмаси принципи ясасында ташкил едилir». Бу принцип ижра, ганунверижи вя мяңқамя щакимийятляринин юз сялашийятляри дахилинде фялийяты нязардя тутур. Конститусийанын 81-жи маддясиня уйъун олараг, Республиканын ганунверижи щакимийятини Парламент щайата кечирир.

Просесуал щүгугда ганунверижи бошлууун тяшгиг едилмасиня эялинжя, бурада Конститусийа Мяшкямясинин 12 май 1999-жу ил тарихли тяшгигат апаран шахс, мүсткянтиг вя йа прокурор тяряфиндян тятбиг едимиш щабсялма гятимкан тядбииндян верилмиш шикайтляря бахылма гайдасынын мцыйян едилмаси мясялясиня даир гярарыны гейд етмак олар. Конститусийа Мяшкямяси щамин шикайтлярин бахылма гайдаларынын Парламент тяряфиндян мцыйян едилмаси барясинде гярап гябул етмиш вя Парламентя бу гайдаларын мцыйян едилмасинин тезляшдирилмасини тювсийя етмишdir. Мадди щүгуга эялдикдя ися, Конститусийа Мяшкямяси «Грант щаггында» Ганунун 5-жи маддясинин шарщ едилмаси щаггында гярап гябул етмишdir. Конститусийа Мяшкямяси ганунда нязардя тутулан физики шахсляр грантдан истифадя заманы лайиця вя програмларын йериня йетирилмасиля бальы олараг ресипийентдин алдыглары щагдан мяжбури дювлэттөрүнүн социал сыйорта щаггы юдямекян азад олмалары нятижасиня эялмишdir. Ейни заманда, Мяшкямя «Грант щаггында» Ганунда нязардя тутулан физики шахслярин социал тяминат щүгүлларынын щайата кечирилмаси гайдаларынын ганунверижиликдя мцыйян олунмасыны Парламентя тювсийя етмишdir.

4.2

«Негатив щүгүйарадыжыллыбы» просесинде Конститусийа Мяшкямясинин щүгуги мювгейинин ифадя олунмасы вя конкрет щүгуги норманын конститусийайа уйунлуунун жавабынын верилмаси илия йанаши, Конститусийа Мяшкямяси тяряфиндян бахылан негатив олдуу кими, позитив щүгүйарадыжыллында да социал зиддийятлярин вя конфликтлярин конститусион-щүгуги щялли тяклиф олунур. Бир сыра щалларда Конститусийа Мяшкямяси, юз эцжц илия Конститусийайа бярабяр олан норматив характерли йени мцддялар йараадараг щүгүйарадыжы функцийа йериня йетирир, бунунла да, позитив ганунверижи гисминде чыхыш едир. Диээр тяряфдян, Конститусийа Мяшкямяси нюрганлы щүгуги нормалары щүгуги системдян «чыхардараг» юзцнц негатив вя йа «инкаредян» адландырылан ганунверижи гисминде дя эюстярмайи бажарыр. Беляликля, Конститусийа Мяшкямяси конститусийаны дайишмядян юз фяалийяти илия онун мазмунуну эенишляндирir. Нятижядя, Конститусийа Мяшкямяси тяряфиндян нормаларын бирбаша тятбиги шарщ едилмасин айрылынын мцмкнсцз едир.

Нцмуня кими, Азярбайжан Республикасы Прокуратурасынын сорьусу илия, Конститусийа Мяшкямясинин 12 йанвар 1999-жу ил тарихли Гярапы ола биляр.

Азярбайжан Республикасынын Жинайт Мяжяллясинин 32-жи маддясинде мяшкумун хцсуси мцлкийятдя олан ямлакынын щамысынын мяжбури гайдада, явязсиз олараг мцсадиря едилмасини нязардя тутан мцддялары гүввядян дцшмцш щесаб етмиш Конститусийа Мяшкямяси, ялавя жяза нювц кими нязардя тутулан ямлак мцсадиряси йалныз жинайт тюредиляркян истифадя едилмиш алят вя васитялар, щабеля жинайт йолу илия ялдя едилмиш ямлак барясинде тятбиг едиля билмасини гейд етмишdir. Гейд олунмалыдыр ки, йени жинайт ганунверижилийиндя Конститусийа Мяшкямясинин гейд олунан мцддяасы там олараг якс едилмишdir. Мяшкямялар йени Жинайт Мяжяллясинин

гүлвяйя минмясия гядар, адычакилян жязаны Конститусийа Мяңқымясинин гярарына уйын шякилдя тятбиг едирилияр. Йарапан бошлуу тамамлайан вя гүлвяси итирмиш мұвағиғ норманын танынмасындан соңра, Конститусийа Мяңқымясинин Гярары щазырки ситуасийада норматив-щүгуги ясас олмуштур. Щүгуги ядабийатда, ганунда би кими бошлугларын тамамланмасыны мұвяггяти тамамланма адландырылар. Бұтювлцідя ися, Конститусийа Мяңқымяси щазырки щалда бахылан щүгугмәнсибятляринин щүгуги тянзимлянмия саңясинде олдуунун яминлигиня ясасланмышдыр, беля ки, жинайт-процесуал вя мәлки ганунверижиликтер жинайт йолу илия ялдя едилмис ямлака вя жинайт алят вя васитяляря процесуал тядбиг едилмени нязардя тутурлар.

Конститусийа Мяңқымяси актын там контекстинде мұбағасы олунан мәддянын мязмунун ташлил едири.

4.3

Конститусийа Мяңқымяси мөвжуд ганунверижиликдя бошлугларын арадан галдырылмасында, Республика ганунверижилий иля нязардя тутулан ганунун аналоэйасы вя йа щүгугун аналоэйасы кими хүсуси ганунтятбигедижи цсуллары истифадя едири. Мясялян, мәлки вя сашибкарлыг мәнсибятляри саңясинде ганунун аналоэйасынын тятбиг едилмаси, инсанын айрылмаз щүгуг вя азадлыгларынын вя диәяр гейри-мадди рифащынын мәддәфияси мөвжуд Мәлки Мяжялля иля нязардя тутулмуштур. Кодексин 11.1 вя 11.2-жи маддәлярия ясасын, мәлки щүгуг мәнсибятляри мәлки ганунверижиликте вя йа тяряфлярин разылашмасы иля бирбаша тянзимлянмайдыкдя вя онлара тятбиг едиля билян ишәңзар адят олмадыгда щымин мәнсибятляри, яәр бу, онларын машийятиня зидд дейилдирсе, охшар мәнсибятляри тянзимляйян мәлки ганунверижилик нормалары тятбиг едилер (ганунун аналоэйасы).

Бошлууун ашкар едилмаси иля ялагядар конкрет ишин бахылмасы заманы йарапан Конститусийа Мяңқымясинин щүгуги мөвгейи, нянки щазырки щалда, щятта бұтцын щүгуги мөвгеллярдя мәттәлгидир.

Азярбайжан Республикасынын Конститусийа Мяңқымяси ганунверижи бошлугларын гиймятляндирилмаси вя бахылмасы заманы, тез-тез бейнәлхалг-щүгуги нормалары ряңбар тутур. Конститусийа Мяңқымяси Авропа Конвенсийасынын нормаларына вя Страсбург Мяңқымясинин преседент щүгугуна буюцк диггят айырыр. Буна Конститусийа Мяңқымясинин авропа тяжрәбясиня истинад етдийи бир сыра гярарлары нізмуня ола биляр. Беля ки, Азярбайжан Республикасы Конститусийа Мяңқымясинин 11 май 2004-жц ил тарихли, мяңқымя актларынын Азярбайжан Республикасынын ганунларына вя Конститусийасына уйынлууунун йохланылмасы иля ялагядар гярарында Мяңқымя, гануни ясас олмадан ижтимаи бирликтерин гейдийтата алымасындан имтина едилмасини, бирликтерин азадлыг щүгугунун позунтусу щагында, еляжя дя, щымкарлар иттифагларынын йарапасы вя орай дахил олмасы мясялясини галдыра биляр. Конститусийа Мяңқымяси, инсан щүгуглары цзя Авропа Мяңқымясинин «Сидоропулос вя диәярляринин Йунаныстана гаршы» иши цзя мөвгейя истинад едяржак, гейд етмишdir ки, бирликтерин йарадылмасы щүгугу, вятындашлар тяряфиндиан пешякар бирликтерин йарадылмасы щүгугуну рәсмиян билдирилян щүгугларын айрылмаз шиссиясидир вя юз мараглары дахилиндя щүгуги шахслярин йарадылмасынын

мәмкүнлүц, ижтимаи бирликтірдің азадлығына шағында, киғайт гәдәр важиб бахышы кими мәжійян олунур.

Азярбайжан Республикасының Конститусийа Мәщқымаси юз гәрарында, Мәлки Мәжіллянин мәддәлары вя «Мәщқымада гәрарларының ижрасы шағында» Ганунун борж юшдәлеклигі цзя ижра юденишләриңин нювбәлийи шағында мәсәләйе бахараг, Инсан шағуглары цзя Ауропа Мәщқымасинин 19 март 1997-жи ил тарихли «Хорнсби Йұнаныстана гаршы» иши цзя гәрарына истинадан гәйд етмишdir ки, яйар Ауропа Конвенсийасына ғошулмуш дөвләтләрин мәщқымада системи мәтләг олан йекун мәщқымада гәрарының ижра едилмәсиянда буунла да тәрәфләрин бириңин марагларына зярар вурулмасына имкан верирсе, демек, Конвенсийаның 6-жы мәддәси или нәзәрдә тутулан «ядалатли мәщқымада бахышына шағын» утопик характер дашияжагдыр... Мәщқымада тәрәфиндән чыхарылмыш шар әнсабы бир гәрарын ижра едилмәсі әнсабы мәддә или нәзәрдә тутулан «мәщқымада ижрааты» алайышының айрылмаз тәркиб әнсесидир.

Ейни заманда, яввялляр мөвжид олан инсан шағуглары цзя Ауропа Комиссийасының төвсийялары дә хәсеси мараг кәсб едир. Бунлар, шар әнсабы бир конкрет мәсәлә или ялагядар Ауропа Мәщқымасинин преседент шағугунун олмадыны тәгdirдә, мәнбә кими файдалы олурлар.

4.4.

Инсан азадлығлары вя шағуглары или ялагядар ганунверижилик бошлууунун мәжійян едилмәсияндә Конститусийа Мәщқымаси, бу бошлуу тамамлайараг, инсан шағугларыны позан нормалары гәри-конститусион таныйараг, ганунверижи органа бу мәддәндиң үенидән бахылмасыны төвсийя едярек, мәщқымаларын бу нормаларын тәбигиндән имтина вя гөввясини итирмиш шесаб етмәйи юшдәсиянда гойараг, позулмуш инсан шағын вя азадлығларыны бәрпа едир. Нынайы олараг, мәщқымада актларының Азярбайжан Республикасының Конститусийасына вя ганунларына уйынлууунун үохланылмасына даир Конститусийа Мәщқымасинин 28 апрел 2004-жыл тарихли гәрарыны эюстармак олар. Конститусийа Мәщқымаси әнсабы мәлки иш цзя шаряф вя ляйагати лякялляйан мәлumatларын тәкзіб олунмасы вя вурулмуш мәнбә зярарин явязинин юденилмәсиянда даир Али Мәщқыманын Мәлки ишләр цзя Мәщқымада Коллеэйасының гәрарының Азярбайжан Республикасы Конститусийасының 60.1 – жы мәддәсиянда уйын олмадының үчүн гөввядын дүйнөштөш шесаб етмишdir.

4.5

Конститусийа Мәщқымаси, конститусийа мәщқымаси ижраатында ишин арашдырылмасы заманы, бу вя йа диәр шағуги актының конститусийайы уйынлуу суалыны гойур вя онун конститусийайы уйын олмамасыны таныдьыны шалда, шағуги тәнзимленмәдә позитив ганунверижи гисминдәки фәалийятия тамамланан бошлуг йараныр. Конститусийа Мәщқымаси шағуги актын гәри-конститусион одууну таныдьыны шалда вя яйар бу ишдә Конститусийа Мәщқымаси тәрәфиндән гәри-конститусион танынан норма тәтбиг едилрсө, цумуми йуридиксийалы мәщқыманы ишин

арапшдырылмасынын дайандырылмасыны мяжбур едир. Конститусийа Мяцкямяси бязи щалларда, Республика Парламентиня тювсийяй йолу или гануну вя йа онун мцддяларыны ляльв етмядян, йени ганун вя йа мцддяя гябул едилмаси ццн кифайят гядяр ваҳт тягдим едир (адятан б ай).

Конститусийа Мяцкямяси гярарын тясвири-ясасландырыжы щиссясинде йалныз ганунверижиликде бошлууун мювжудлуууну гейд едир, нятижа щиссясинде ися, ганунверижинин щцгугда бошлуу долдурмаг ющдялийи тястиг едилир.

4.6

Конститусийа Мяцкямяси гярарынын тясвири-ясасландырыжы щиссясинде ганунверижиликде олан бошлуу мцяйян едярк, нятижа щиссясинде:

- ганунверижинин (щцгугайрадыжынын диээр субьекти) щугугда бошлууун тамамланмасы ющдялийинин мцяйян едир. (бошлууун тамамланмасыны эюстярмяк вя йа эюстярмямакя);
- гануну (диээр щцгуги акты) Конститусийайа зидд олан кими таныйыр;
- ганунун (актын) мцвафиг мцддяларынын Конститусийайа зиддийят тяшкил етдийини таныйыр;
- цумуми сялашийятли вя ихтисаслашдырылмыш мяцкямяляри, ишлярин арапшдырылмасыны дайандырмая вя ганунверижи тяряфиндин (диээр ганунайрадыжы субьект тяряфиндин) бошлууун тамамланмасына гядяр мювжуд щцгуги тянзимлянмани тятбиг етмямая мяжбур едир.

4.7

Конститусийа Мяцкямяси бу вя йа диээр норманын конститусийайа уйунлуу мясялияни бахылмасы заманы, юзцнцн яввяляр аналоъи ишин бахылмасы просесинде ишлянилмиш щцгуги мювгейиня истинад едя биляр. Лакин, бу эңдя гядяр Конститусийа Мяцкямяси тяряфиндин охшар ишляря бахылмамышдыр.

5.1

Мялум олдууу кими, Мяцкямяя йалныз юз сялашийятляри дахилинде шярщ едилян норманы йени конститусийон-щцгуги мязмунла тамамлайараг, ганунайрадыжылыда иштирак едир. Мяцкямяя тяряфиндин ганунверижилик бошлуу мцяйян едилдикде, о, илк нювбядя Республиканын Милли Мяжлисинин (Парламентинин) мцвафиг комиссийалары тяряфиндин бахылыр вя бундан сонра Парламентин мцзакирясиня эюндярирлир. Мяцкямянин юлкянин али ганунверижилик органы илия 9 иллик фяалийяти ярзинде бири-

бирини тамамлайан мңнасибеттіләр йарандырып. Бир гайда оларғ, Парламент Конститусийа Мяңқымасинин мәражияттәрінде оператив мңнасибеттің әюстарындағы баштулгары мәмкән гәдәр тез арадан галдырып. Гейд олунмалыдыр ки, ганунийарадыжы просесдә Конститусийа Мяңқымасинин шүгүгі мөвгейинин танынмамасы щағындырып.

5.2

Конститусийа Мяңқымаси тәртибинде Азиярбайжан Республикасы Конститусийасына вя ယа ганунларына зиддийят тәшкил едән кими танынан шыр-шансы бир норматив-шүгүгі акты гәбул етмиш орган, бу акты Конститусийа Мяңқымасинин гәрарында гейд олундуруға гайдада ယенидән бағытталыдыр.

Бу әңгімелік Республика ганунверижилийндегі, Конститусийа Мяңқымаси тәртибинде ганунверижилик органды тамамланма гайдасы түвсийдегі едилмиш кифайяттілік гәдәр баштулгар мөвжуддур.

6.

Азиярбайжан Республикасы Конститусийа Мяңқымасинин сялаштыйтәрі Азиярбайжан Республикасы Конститусийасының 130-жүйе мәддесіндегі тәсбит едилмишdir, онларын сырасында: норматив-шүгүгі актларының Конститусийайда уйынлууңун мәңгүлдүгөнде едилмәсі; шакимийт голлары арасында сялаштыйт бюльцсц иля бальы мөсялялярин шылл едилмәсі; Азиярбайжан Республикасы Конститусийасының вя ганунларының шарщ едилмәсі. Конститусийаның адышкарияның мәддесинин мазмунуна гайытдыгда, конститусийа нязарети саңысаның мәхтәлиф сявиштегі норматив-шүгүгі актларын эенинш даирасының мәшайеши етмек олар.

Вятындаштарын бирбаша Конститусийа Мяңқымасиня мәражият етмек шүгүгүнун ялда етмәсі, ганунверижиликдегі баш вермиш даянишникларын важибелийндегі баяндар едир, бу вя ယа диәр жеткиме мңнасибеттәрдегі тәнзимлемасинин важибелийнин гәбул едилян гәрарларда габагжадан мәңгүлдүгөнде едилмәсі, парламенттегі ганунверижи фялийтегі тәсир едилмәсі, онун баша чатмыш дөвр ярзиндең фялийтегінин ганунверижилийнен конститусийайда уйынлаштырылмасы сяйи кими характериза етмек олар. Конститусийа Мяңқымасинин бу фялийтегі хүснүүсүн илк илләрдегі чох ящамийтегі олмуш, беля ки, конститусийа шүгүгүнун мәсасир доктриналары ясасында гуруулмуш олжынин ယени Конститусийасы, ганунверижилийн мәңгүлдүгөнде едилмәсі иля тамамланмасыны тяляб едән ганунверижилийнин «негатив» сялаштыйтегінен шыята кечирмәсі баштулгарды.

Шүгүгүн мәхтәлиф саңыляринин нормалары, Конститусийа Мяңқымасинин бағыт предмети олмуштада. Онларын конститусийайда уйынлуу презумпсиясындан чыхын едәржек, норматив-шүгүгі актларын Конститусийайда уйынлуу мәңгүлдүгөнде едән заман, о, нятижяляри иля тялясмирди. Объектив гәрарын ахтарышы ижтимаи мәрасибеттәрдегі реал

вязийятинин юйрянилмаси иля, ганунтятбигедянин цзляшдий проблемларя, конститусийа гурулушунун ясас принсиplierиндең бири кими щакимийят бюлцнмаси принсипинин риайт едилмаси иля, вятындашларын щцгуг вя азадлыгларынын мцафияси мягсядиля Конститусийанын алилийинин тямин едилмасини тянзимлямяк арзусу иля ялагядар олмушдур. Бир тяряфдян, Мяцкямя норманы гейри-конститусион щесаб едяржак парламентя йени ганунверижилик актыны гябул етмайи, диэр тяряфдян ися, бирбаша конститусийа нормасыны тятбиг етмайи тювсийя етмишдир. Бир чох щалларда, ганунверижи Конститусийа Мяцкямясинин щцгуги мювгелярини нязяря алараг, онлары йени ганунверижилик актларында щаятата кечирирди.

Конститусийа Мяцкямяси юз сялаштыйятлярини ганунверижиликдя бошлугларын ляльв едилмаси вя Конститусийада тясбит олунмуш демократик дяйярлар ясасында щцгуги институтларын йениляшдирилмасиня истифадя етмишдир. О, юзциң Конститусийанын вя йа ганунун шарщ едилмаси вя йа норманын конститусийайа уйынлууунун йохланылмасы щаггында гойулан мясяля илия мяшдуудлашдырмырды. Биринжи щалда бу, йохланылан норманын диэр ганун нормалары илия системли ялагасинин мювжудлуву щалларында якс олунурду вя о, бу нормаларын мязмунларына истинад едирди. Икинжи щалда, Конститусийа Мяцкямяси Конститусийа илия она верилмиш сялаштыйятлярдян, норматив-щцгуги актларын конститусийайа уйынлууу щаггында вя йа эялдий нятижяларин шарщ едилмасиндей асылы олан мясялялариня баҳылмасы заманы истифадя етмишдир.

Конститусийа Мяцкямяси Конститусийа вя ганунларын шарщ едилмаси заманы бошлуг ашкар етдикдя вя йа бошлуг онун гябул етдийи гярап нятижасинде йарапандыгда, позитив ганунверижи сялаштыйятлярини щаятата кечирирди, лакин, йени щцгуги норманын йаратмасындан бойун гачырырды, беля ки, бу ганунверижинин сялаштыйятляриня аиддир. Шарщ едилян норманы йени конститусион-щцгуги мязмунла тамамлайараг о, йалныз юз сялаштыйятляри дахилинде щцгугайрадыжылында иширак едирди.